

Priča o načinu finansiranja politke životne sredine jasno odslikava društveno-političke prioritete, puko ispunjavanje forme u procesu evropskih integracija i svrstavanje brige o životnoj sredini u okviru nevažnog i nečega što se odlaže za neka bolja vremena.

Fond za zaštitu životne sredine ukinut je 2012. godine uz obrazloženje da on ne ispunjava svoju ulogu već samo stvara prostor za korupciju i nenamensko trošenje javnih sredstava. Tako se prethodna vlast odnosila prema tom poslu, dok je nova vlast, jednostavno rečeno, stegla kaiš.

Namenski prihodi prikupljeni od taksi za zaštitu životne sredine od tada se ne troše kroz Fond, već se prikrivaju u zajedničkoj kasi, raspodeljeni u tabeli planiranih rashoda prema društveno-političkim prioritetima. U okviru tih prioriteta nema mesta za javnu politiku u oblasti životne sredine.

Nepravda prema životnoj sredini, a pomalo i prema preuzimanju pravnih tekovina Evropske unije u čiji proces smo dobrovoljno ušli, ispravljena je 2015. godine izmenama i dopunama Zakona o zaštiti životne sredine, kada se Fond za zaštitu životne sredine vratio u zakonodavne okvire. Nije bilo detaljnijeg regulisanja već je ostavljen prostor da se podzakonskim aktima bliže odredi tip fonda, mehanizmi i način funkcionisanja. Naravno, postoji prostor za manipulaciju. Istovremeno, izmene Zakona o budžetskom sistemu stvorile su mogućnosti dodele sredstava od naknada za životnu sredinu i drugim korisnicima, kao i za nepovezane aktivnosti na nacionalnom i lokalnom nivou. Sada se, znači, sredstva alociraju u Fond za zaštitu životne sredine – koji je definisan kao budžetska stavka kojim upravlja Ministarstvo finansija – u iznosu koji nije obavezno jednak prihodima iz taksi za zaštitu životne sredine. A s obzirom na ograničene mogućnosti, iznos je raspoređen samo na dve stavke. Praktično govoreći, Fond ne ispunjava svoju ulogu. Ova priča o načinu finansiranja politke životne sredine jasno odslikava društveno-političke prioritete, puko ispunjavanje forme u procesu evropskih integracija i svrstavanje brige o životnoj sredini u okviru nevažnog i nečega što se odlaže za neka bolja vremena.

Zaštita životne sredine – od deratizacije do hvatanja pasa

Za 2017. godinu u Srbiji je izdvojeno ukupno 2,29 milijardi dinara (približno 19,3 miliona evra). Od ukupnog iznosa, 2,19 milijardi dinara (približno 18,4 miliona evra) opredeljeno je za dodelu podsticajnih sredstava reciklažnoj industriji i 100 miliona dinara (približno 842 hiljade evra) za finansiranje interventnih mera u vanrednim okolnostima. U proseku države članice Evropske unije su u 2015. godini izdvojile nešto više od 2,1% BDP-a za sprovođenje politike životne sredine i taj procenat je konstatno u porastu od 2006. godine. Republički zavod za statistiku, u svom poslednjem izveštaju iz oktobra 2017. godine, iznosi podatak da je Republika Srbija u 2016. godini izdvojila 0,8% BDP-a za zaštitu životne sredine.

U pogledu sprovođenja politike zaštite životne sredine, gradovi i opštine imaju značajnu ulogu i obaveze. Lokalna samouprava obavezna je da izradi godišnji program za zaštitu životne sredine, s planom trošenja sredstava. Zatim, taj program, a pre svega plan trošenja sredstava, odobrava svake godine Ministarstvo za zaštitu životne sredine. Deo sredstava od taksi za zaštitu životne sredine pripada lokalnim budžetima, a nadležni na lokalnom nivou mogu propisati dodatne takse na zagađenje. Ciklus se zatvara godišnjim izveštajem.

Institut za industrijske odnose objavio je u novembru nalaze svog istraživanja, posmatrajući, između ostalog, transparentnost lokalne samouprave, dostupnost programa i izveštaja u oblasti zaštite životne sredine. Rezultati pokazuju da 102 opštine nisu imale nijedan od traženih dokumenata na svom sajtu. Manje od jedne petine dokumenata je dostupno na sajtovima lokalnih samouprava, svega 94 od 513. Pretežno su to strateški dokumenti u oblasti i programi za zaštitu životne sredine dok se izveštaji retko objavljuju.

Organizacije civilnog društva Stanište i Centar za evropske politke objavili su detaljne podatke o trošenju sredstava namenjenih za zaštitu životne sredine. Prema njima, u proteklih šest godina, 6,5 milijardi dinara je alocirano za zaštitu životne sredine, ali nije potrošeno za tu svrhu. Naime, ta sredstva nisu na raspolaganju već su potrošena kroz zajedničku kasu na druge priorite. Pored neutrošenih sredstava, planovi i programi gradova i opština obuhvataju daleko širi dijapazon aktivnosti i projekata od strikno životne sredine, odnosno odredbi Pravilnika o standardnom klasifikacionom okviru i kontnom planu za budžetski sistem. Prema nalazima Staništa i CEP sredstva su se koristila za: uređenje atarskih puteva, održavanje kanalske mreže, protivgradnu službu, izgradnju sportskih objekata, asfaltiranje ulica, prskanje komaraca, deratizaciju, zoo-vrtove, hvatanje pasa, zimsko održavanje, zamenu azbestnih cevi i održavanje vodovoda, subvencije za vodu, dug za gas, toplifikaciju, kotlove, otklanjanje posledica poplava, kazne po rešenju sudova za ujede pasa itd.

Dok resursi nestaju...

Koalicija 27 je u svom alternativnom godišnjem izveštaju o napretku Srbije u procesu evropskih integracija u okviru poglavlja 27 poseban odeljak posvetila finansiranju zaštite životne sredine. Pored svih, već spomenutih, aspekata istaknuti su i problemi u kontroli kvaliteta vazduha, odnosno nedostatak sredstava za tu namenu i održavanje sistema. Značajan je podatak da sredstva namenjena za inspekcijski nadzor u oblasti upravljanja vodama predstavljaju manje od 1% ukupnog budžeta za upravljanje vodama, dok za građevinske radove i objekte u okviru uređenja vodotoka i zaštite od štetnog dejstva voda čine oko 50% ukupnih sredstava. Dalje je pomenut nedostatak sredstava za zaštitu prirode i zaštićena područja te neusklađenost načina finansiranja i važećih mehanizama sa

standardima Evropske unije. Treba napomenuti da politika ublažavanja klimatskih promena i prilagođavanja na klimatske promene nosi velike troškove koji se još uvek ne iskazuju u budžetima.

Nameće se jasan zaključak da briga o životnoj sredini nije prioritet Vlade Republike Srbije. Posmatrano kroz prioritet i opozicije, kao i način ophođenja lokalnih zajednica, ni za nas građane, kvalitet vazduha, vode, zemljišta i sveobuhvatnih uslova u kojima živimo nije od velike važnosti. Naprotiv.

Čak ni iz ekonomske perspektive na poboljšanje kvaliteta životne sredine ne gleda se kao na direktno ili indirektno ulaganje u povećavanje resursa i uslova za privredni rast. Životna sredina je našem društvu neprijatno opterećenje i trošak. Radije ćemo poseći šumu nego šumom smišljeno i strateški upravljati. Korišćenje otpada kao resursa je suviše komplikovano, zahteva uređeni sistem, pa je daleko jednostavnije otpad odložiti tamo gde se ne vidi.

Što duže odlažemo sistemsko bavljenje životnom sredinom odnosno, šire posmatrano, sistemski odnos prema uređenju i načinu života, troškovi se uvećavaju, a određeni resursi nepovratno gube. Ulaganje u životnu sredinu nije sporedna aktivnost koju radimo zato što smo fini i lepo vaspitani da ne bacamo smeće, već je kvalitet životne sredine preduslov za razvoj društva i privrede.